

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

การปฏิรูปการศึกษาตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2542 มีความมุ่งหมายเพื่อพัฒนาคนไทยให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ทั้งร่างกาย จิตใจ สติปัญญา ความรู้ คุณธรรม มีจริยธรรมและวัฒนธรรมในการดำรงชีวิต สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข เป็นความพยายามที่จะพัฒนากำลังคนของประเทศให้มีคุณภาพโดยการปฏิรูปการศึกษาทั้งระบบ ได้แก่ ปฏิรูปการเรียนรู้อุปการะบริหารและการจัดการศึกษา ปฏิรูปการเงินเพื่อการศึกษา ปฏิรูป การผลิตและพัฒนาคู รวบรวมทั้งปฏิรูประบบคุณภาพและมาตรฐานการศึกษา (สำนักงานเลขาธิการ สภาการศึกษา, 2552 : คำนำ) ตลอดระยะเวลาหนึ่งทศวรรษของการปฏิรูปการศึกษาที่ผ่านมา สำนักงานเลขาธิการ สภาการศึกษาได้ติดตามประเมินผลการปฏิรูปการศึกษามาเป็นระยะ ตั้งแต่ พ.ศ. 2542 จนถึง พ.ศ. 2551 แล้วสรุปผลของการปฏิรูปการศึกษาที่ผ่านมาไว้ว่า มีบางเรื่องที่ทำสำเร็จตามที่กฎหมาย กำหนด เช่น การรวมทบวงมหาวิทยาลัย กระทรวง ศึกษาธิการและสำนักงานคณะกรรมการการศึกษา แห่งชาติเข้าอยู่ในกระทรวงเดียวกัน เพื่อความเป็นเอกภาพด้านนโยบาย มีการจัดระเบียบการบริหาร ราชการแบบเขตพื้นที่การศึกษา และจัดตั้งสำนักงานรับรองมาตรฐานและการประเมินคุณภาพ การศึกษา หรือ ส.ม.ศ. ที่เป็นองค์การมหาชน เป็นต้น แต่ยังมีบางเรื่อง ที่เป็นปัญหาและจะต้อง ได้รับการแก้ไข เร่งรัด พัฒนาหรือปรับปรุงให้ดีขึ้น (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, 2552 : คำนำ) โดยเฉพาะอย่างยิ่งปัญหาเรื่องคุณภาพของผู้เรียน ซึ่งศาสตราจารย์ ดร.ภาวิช ทองโรจน์ กล่าวไว้ “ว่านักเรียนไทยส่วนใหญ่มีความรู้ในวิชาวิทยาศาสตร์ คณิตศาสตร์ การคิดเชิงวิเคราะห์ และภาษาที่รวมถึงภาษาไทยด้วย มีคะแนนต่ำกว่ามาตรฐาน นักเรียนไทย ร้อยละ 74 อ่านภาษาไทย ไม่รู้เรื่อง คือ มีตั้งแต่อ่านไม่ออก อ่านแล้วตีความไม่ได้ วิเคราะห์ความหมายไม่ถูก หรือแม้แต่การใช้ภาษาให้เป็นประโยชน์ในการศึกษาวิชาอื่นๆ ก็ทำไม่ได้ ความตกต่ำด้านคุณภาพย่อหมายถึง วิชาการและองค์ความรู้ที่เราอยู่ในระบบการศึกษาไทยต่ำกว่ามาตรฐาน ครูผู้สอนก็มีความรู้ต่ำกว่า มาตรฐาน คุณภาพของระบบสนับสนุนการเรียนรู้ก็ด้อยคุณภาพ เช่น การใช้เทคโนโลยีสารสนเทศ หรือการสร้างบรรยากาศแห่งการเรียนรู้ เป็นต้น ซึ่งในที่สุดย่อมเป็นผลให้ผู้เรียนมีความรู้ต่ำกว่า มาตรฐานด้วย” (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, 2553 : 79) นอกจากนี้ สถาบันทดสอบทาง การศึกษาแห่งชาติ (องค์การมหาชน) (2553 : 1 – 12) ยังได้รายงานผลของการจัดลำดับการจัด การศึกษาโดยโครงการประเมินผลนักเรียนนานาชาติ (Program for International Student

Assessment) หรือ PISA ว่า นักเรียนไทยอายุ 15 ปี มีคะแนนเฉลี่ยสมรรถนะทางการอ่าน คณิตศาสตร์และวิทยาศาสตร์ต่ำกว่าคะแนนเฉลี่ยขององค์การเพื่อความร่วมมือทางเศรษฐกิจและการพัฒนา (Organization for Economic Co-operation and Development) หรือ OECD ค่อนข้างมาก โดยนักเรียนไทยมีคะแนนเฉลี่ยเพียง 417 คะแนน ขณะที่ OECD มีคะแนนเฉลี่ยสูงถึง 484 คะแนน ส่วนผลของการสอบ O-NET ที่เป็นการสอบวัดความรู้รวบยอดของนักเรียนที่เรียนตาม หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ. 2544 ระหว่างปีการศึกษา 2550 – 2552 ในภาพรวมคะแนน เฉลี่ยทั่วประเทศต่ำกว่าร้อยละ 50 ทุกวิชา ทุกปี คะแนนเฉลี่ยนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ในวิชา หลักต่ำมาก วิชาภาษาไทย มีคะแนนเฉลี่ยร้อยละ 38.6 สังคมศึกษาร้อยละ 33.9 ภาษาอังกฤษร้อยละ 31.8 คณิตศาสตร์ ร้อยละ 35.9 และวิทยาศาสตร์ร้อยละ 38.7 (สถาบันทดสอบทางการศึกษา แห่งชาติ, 2553 : 34) นอกจากนี้ผลของการประเมินคุณภาพการศึกษารอบสองของสำนักงานรับรอง มาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา ระหว่างปีการศึกษา 2549 – 2551 ก็พบว่า โรงเรียนสังกัด สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานระดับปฐมวัยที่ได้รับการประเมิน 18,081 โรงเรียน ไม่ ผ่าน การรับรองมาตรฐานถึง 3,761 โรงเรียน คิดเป็นร้อยละ 20.80 ระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน ได้รับการประเมิน 20,534 โรงเรียน ไม่ผ่านการรับรองมาตรฐาน 4,346 โรงเรียน คิดเป็นร้อยละ 21.16 (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, 2553 : 2 – 3)

สาเหตุสำคัญที่ทำให้การจัดการศึกษาของไทยด้อยคุณภาพนั้น เนื่องมาจากโรงเรียนใน สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานจำนวนมาก ยังไม่สามารถปฏิบัติงานด้านการ พัฒนาคุณภาพผู้เรียนได้อย่างน่าพึงพอใจ ซึ่งส่วนใหญ่เป็นโรงเรียนประถมศึกษาที่กระจายอยู่ใน ชนบททั่วทุกภูมิภาคของประเทศและเป็นโรงเรียนเล็กที่มีนักเรียนต่ำกว่า 300 คน (ตามความหมาย ของ ส.พ.ศ. โรงเรียนที่มีนักเรียนต่ำกว่า 300 คน คือ โรงเรียนขนาดเล็ก) และในปีการศึกษา 2553 มีทั้งสิ้น 25,327 โรงเรียน คิดเป็นร้อยละ 80.60 ของจำนวนโรงเรียนทั้งหมด 31,424 โรงเรียน และยังมีแนวโน้มที่สูงขึ้นทุกปีอันเป็นผลมาจากอัตราการเกิดของประชากรลดลง และความนิยม ในการส่งบุตรหลานไปเรียนที่โรงเรียนในเมืองของผู้ปกครอง การมีโรงเรียนเล็กจำนวนมากทำให้ การจัดการศึกษาไม่สามารถสะท้อนคุณภาพและประสิทธิภาพได้ดีพอ (สำนักงานคณะกรรมการ การศึกษาขั้นพื้นฐาน, 2553 : 9) ส่วนปัญหาเรื่องครูก็เป็นอีกสาเหตุหนึ่งที่ส่งผลต่อคุณภาพผู้เรียน ความตกต่ำของวิชาชีพครูที่มีสาเหตุมาจากการผลิตครูที่เน้นปริมาณมากกว่าคุณภาพ ทำให้แต่ละปี บัณฑิตครูที่จบการศึกษาออกมาใหม่ต่งงานเป็นจำนวนมาก จึงเป็นสถานการณ์ที่ส่งผลถึงภาพจน์ และความนิยมในการเข้าศึกษาในสาขาวิชานี้ไม่ดึงดูดให้นักเรียนที่เรียนเก่งตัดสินใจเข้ามาเรียนครู รวมทั้งปัญหาการขาดแคลนครูก็เป็นอีกสาเหตุหนึ่ง ปัจจุบันเราขาดแคลนครูในสาขาวิชาสำคัญๆ เช่น วิทยาศาสตร์ คณิตศาสตร์ รวมทั้งภาษาต่างประเทศด้วย (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, 2553 : 79 – 80) นอกจากนี้การเปลี่ยนแปลงทางการเมือง เศรษฐกิจและสังคมก็เป็นปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อ

การจัดการศึกษาและโอกาสในการได้รับการศึกษาของคนไทย สภาวะทางเศรษฐกิจ การเมืองและสังคมไทยในปัจจุบันเกิดปัญหาขึ้นหลายด้าน ประเทศไทยจึงถูกองค์การระหว่างประเทศจัดอันดับการพัฒนาทางเศรษฐกิจและสังคมอยู่ในเกณฑ์ต่ำเมื่อเทียบกับประเทศอื่นที่มีประชากรและทรัพยากรอยู่ในระดับใกล้เคียงกัน รวมทั้งมีอันดับลดต่ำลงจาก 5 – 10 ปีที่ผ่านมาในหลายด้าน สะท้อนให้เห็นว่าประเทศไทยยังจัดการศึกษาให้ประชาชนส่วนใหญ่มีความฉลาดและสำนึกเพื่อส่วนรวมได้ไม่ดีพอ (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, 2553 : 1 – 2)

ถึงแม้ว่าการปฏิรูปการศึกษาหรือการปฏิรูปกระบวนการเรียนรู้จะเป็นเรื่องมือสำคัญในการพัฒนาคุณภาพของประชาชนเพื่อให้ไปช่วยกันแก้ปัญหาและพัฒนาเศรษฐกิจ สังคมไทยให้เจริญรุ่งเรืองทัดเทียมประเทศอื่นได้ แต่การดำเนินงานเพื่อการปฏิรูปการศึกษาหรือการพัฒนาคุณภาพการศึกษาหลังจากประกาศใช้พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2545 ยังขาดการรวมพลังปัญญาของบุคลากรในองค์การการศึกษาขั้นพื้นฐานในการนำความรู้ ประสบการณ์และศักยภาพของคนแต่ละคนมาแลกเปลี่ยนเรียนรู้ แบ่งปันและสร้างเป็นความรู้ใหม่ที่จำเป็นต่อการพัฒนางาน และสามารถนำไปทำหรือปฏิบัติได้จริง รวมทั้งการเข้าถึงและนำข้อมูลข่าวสารความรู้ใหม่ๆ จากภายนอกองค์การมาใช้เพื่อเพิ่มพูนความสามารถในการทำงานและพัฒนาตนเองของบุคลากรก็ยังมีไม่มากนัก กระทรวงศึกษาธิการจึงได้กำหนดยุทธศาสตร์สำคัญในการปฏิรูปการศึกษา คือ เร่งรัด ผลักดันการกระจายอำนาจการบริหารจัดการและเสริมสร้างความเข้มแข็งแก่องค์การการศึกษาขั้นพื้นฐาน ได้แก่ สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาและสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน เพื่อให้สามารถทำงานตามบทบาทหน้าที่และภารกิจขององค์การได้อย่างมีประสิทธิภาพ ในการพัฒนาคุณภาพมาตรฐานการศึกษาและการเรียนรู้ให้กับผู้เรียน รวมทั้งการบริหารจัดการองค์การให้บรรลุตามเป้าหมายการปฏิรูปการศึกษา และการจัดการความรู้(Knowledge Management) หรือ KM เป็นอีกวิธีการหนึ่งที่ถูกนำมาใช้ในการเสริมสร้างและพัฒนาคนในองค์การให้มีศักยภาพ มีความรู้ และมีปัญญา สามารถเรียนรู้ได้ตลอดชีวิต อันเป็นหนทางที่จะนำไปสู่การเพิ่มศักยภาพในการทำงานขององค์การให้สูงขึ้น โดยอาศัยความรู้และปัญญาเป็นพื้นฐานในการทำงานและสร้างนวัตกรรม เพื่อให้ก้าวทันสังคมโลกทั้งในปัจจุบันและอนาคตที่มีแต่การแข่งขันกันสร้างนวัตกรรม ซึ่งการจัดการความรู้เป็นการใช้ประโยชน์อย่างเต็มที่จากพลังปัญญาปฏิบัติของบุคคลในการทำงานให้บรรลุผลโดยไม่ต้องรอค่ำสั่งเพียงอย่างเดียว เป็นกระบวนการทำงานโดยเน้นสมรรถนะ ปัญญาและประสบการณ์ปฏิบัติจากผู้ทำงาน เป็นมิติหนึ่งของการกระจายอำนาจไปสู่บุคคลและองค์การ (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, 2553 : 1 – 2) นอกจากนี้ การจัดการความรู้ยังถูกนำมาใช้เป็นเครื่องมือหนึ่งในการขับเคลื่อนการปฏิรูประบบราชการของสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาระบบราชการ (ก.พ.ร.) ที่มุ่งให้ส่วนราชการต่างๆ พัฒนาคุณภาพมาตรฐานการปฏิบัติงานและสร้างองค์การให้มีความเข้มแข็ง มีศักยภาพและมีประสิทธิภาพสูงขึ้นตามพระราชกฤษฎีกาว่าด้วยหลักเกณฑ์และวิธีการบริหารจัดการ

บ้านเมืองที่ดี พ.ศ. 2546 ในมาตรา 11 ที่กำหนดว่า “ส่วนราชการมีหน้าที่พัฒนาความรู้ในส่วนราชการเพื่อให้มีลักษณะเป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้อย่างสม่ำเสมอ โดยต้องรับรู้ข้อมูลข่าวสารและสามารถประมวลผลความรู้ในด้านต่างๆ เพื่อนำมาประยุกต์ใช้ในการปฏิบัติราชการได้อย่างถูกต้อง รวดเร็วและเหมาะสมกับสถานการณ์ รวมทั้งต้องส่งเสริมและพัฒนาความรู้ความสามารถ ในการสร้าง วิสัยทัศน์และปรับเปลี่ยนทัศนคติของข้าราชการในสังกัดให้เป็นบุคลากรที่มีประสิทธิภาพและมีการเรียนรู้ร่วมกัน ทั้งนี้เพื่อประโยชน์ในการปฏิบัติราชการของส่วนราชการให้สอดคล้องกับการบริหาร ราชการให้เกิดผลสัมฤทธิ์ตามพระราชกฤษฎีกานี้” (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาระบบข้าราชการ, 2547 : 34)

การจัดการความรู้ (Knowledge Management) เป็นเครื่องมือสำคัญในการจัดกิจกรรมการ แลกเปลี่ยนเรียนรู้ การสร้างกระบวนการเรียนรู้และปฏิสัมพันธ์ของคนในองค์กรอย่างสร้างสรรค์ ด้วยการแบ่งปันและเรียนรู้จากความรู้และประสบการณ์ความสำเร็จระหว่างกันของคนในองค์กรและ นำความรู้ที่ได้ไปปรับใช้ในการทำงานให้เกิดสัมฤทธิ์ผลดีขึ้นกว่าเดิม และอาจกล่าวได้ว่า การจัดการ ความรู้เป็นกระบวนการทำงานในทุกเรื่องและในเนื้องานการศึกษาที่ทำอยู่ ซึ่งจะช่วยเพิ่มสมรรถนะ ของบุคคลและองค์กร อันได้แก่ ความรู้และปัญญาที่สามารถนำไปใช้ในการพัฒนาคุณภาพงาน การศึกษาได้ จึงต้องส่งเสริมสนับสนุนให้สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาและสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ได้ นำหลักการ แนวทางและเครื่องมือการจัดการความรู้มาใช้เพื่อพัฒนาการทำงานตามพันธกิจและ บริหารงานการศึกษาให้เกิดประสิทธิภาพ รวมทั้งขับเคลื่อนองค์กรไปสู่การเป็นองค์กรแห่ง การเรียนรู้ อันนำไปสู่การเพิ่มประสิทธิภาพและประสิทธิผลขององค์กร ที่จัดและสนับสนุนการจัดการ การศึกษาขั้นพื้นฐาน (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, 2553 : 1 – 2) การจัดการความรู้ ยังเป็น เครื่องมือในการบริหารและพัฒนาคุณภาพมาตรฐานงานที่ปฏิบัติ ใช้เป็นกระบวนการทำงานของ ผู้ปฏิบัติงานในองค์กร เพื่อให้เกิดการเรียนรู้ของบุคคลและองค์กร พร้อมนำสิ่งที่ได้เรียนรู้ไปใช้ ทำงานให้เกิดสัมฤทธิ์ผลดีขึ้นกว่าเดิมภายใต้หลักการและแนวทางที่ว่า มุ่งให้เกิดการนำพลังปัญญาของ องค์กรมาเพิ่มพลังในการเรียนรู้ด้วยการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ แบ่งปันประสบการณ์ความสำเร็จและ ความรู้ปฏิบัติ พร้อมรวบรวมและสร้างความรู้ใหม่ที่จำเป็นต่อการพัฒนางานให้สำเร็จ เพื่อให้คน เข้าถึงความรู้ รู้จักเลือก ดัดแปลง ปรับปรุง ต่อยอดความรู้ที่มีอยู่เดิม และสร้างความรู้ใหม่ไปใช้ในการ ทำงาน อันจะนำไปสู่การเพิ่มประสิทธิภาพและประสิทธิผลขององค์กร (สำนักงานเลขาธิการสภา การศึกษา, 2552 : คำนำ)

จากนโยบายและยุทธศาสตร์กระทรวงศึกษาธิการ และการดำเนินงานปฏิรูปการศึกษาตาม พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2545 มีเป้าหมายที่สำคัญคือ

- 1) เร่งรัด ผลักดันการกระจายอำนาจ การเพิ่มประสิทธิภาพการบริหารจัดการศึกษา และการมีส่วนร่วม
- 2) การผลิตและพัฒนาครู และ
- 3) การพัฒนาผู้เรียน นอกจากนี้ แนวคิดและทิศทางของ

การปฏิรูประบบราชการที่ต้องการขับเคลื่อนให้องค์การภาครัฐดำเนินการจัดการความรู้เพื่อให้เอื้อต่อการใช้ความรู้ในการทำงานตามขอบเขตความรับผิดชอบ เพื่อให้เกิดผลสัมฤทธิ์ต่อภารกิจของรัฐ โดยมุ่งพัฒนาความรู้ในส่วนราชการและนำความรู้ไปใช้ประโยชน์ในการพัฒนาประเทศ ให้เกิดลักษณะการเป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้อย่างต่อเนื่องยั่งยืน เพื่อสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้ สังคมแห่งความรู้ และเกิดการขับเคลื่อนการปฏิรูปการเรียนรู้ในสังคม ซึ่งสอดคล้องกับมาตรฐานการศึกษาของชาติ มาตรฐานที่ 3 เรื่อง แนวการสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้ สังคมแห่งความรู้ ข้อ 3.3 การสร้างและการจัดการความรู้ในทุกระดับและทุกมิติของสังคม ทำให้เกิดการขับเคลื่อนการนำการจัดการความรู้มาใช้เป็นเครื่องมือพัฒนาประสิทธิภาพขององค์กรทางการศึกษาทุกระดับเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งให้องค์การทางการศึกษา ให้สามารถทำงานตามบทบาทหน้าที่และภารกิจได้อย่างมีประสิทธิภาพ สามารถบริหารจัดการให้บรรลุตามเป้าหมายสูงสุดขององค์กร ที่มุ่งพัฒนาคุณภาพมาตรฐานการศึกษาและการจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาคุณภาพผู้เรียน (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, 2552 : 2) ในกรณี สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษาจึงได้ร่วมกับสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัยและสถาบันส่งเสริมการจัดการความรู้เพื่อสังคม ดำเนินงาน โครงการวิจัยและพัฒนาวัฒนธรรมการเพิ่มประสิทธิภาพขององค์กรทางการศึกษาด้วยการจัดการความรู้ โดยมีแนวคิดที่จะส่งเสริมสนับสนุนให้สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาที่กำกับดูแลสถานศึกษาชั้นพื้นฐาน และสถานศึกษาชั้นพื้นฐานเหล่านั้น ได้นำหลักการและแนวทางการจัดการความรู้มาประยุกต์ใช้เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพขององค์กร ทั้งนี้ ความสำคัญของการจัดการความรู้ที่ใช้เป็นเครื่องมือการบริหารและพัฒนาคุณภาพมาตรฐานงานที่ปฏิบัติผ่านการเรียนรู้ขององค์กร มีการนำเข้ามาใช้ในองค์กรเพื่อสร้างองค์กรให้มีความเข้มแข็งและมีศักยภาพสูงขึ้นในการทำงานตามบทบาทหน้าที่และภารกิจงานขององค์กรอย่างมีประสิทธิภาพ ประสิทธิผลต่อเนื่องและยั่งยืน จัดเป็นวิธีการทำงานและจัดการองค์กรที่เน้นการแลกเปลี่ยนเรียนรู้เพื่อให้บรรลุตามเป้าหมายที่สำคัญ 3 ประการไปพร้อมกัน คือ บรรลุเป้าหมายการพัฒนางาน พัฒนาคนและพัฒนาองค์กร ไปสู่องค์กรแห่งการเรียนรู้ (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, 2552 : 2 – 3)

ในการดำเนินการพัฒนาคุณภาพผู้เรียนของโรงเรียนประถมศึกษาให้มีประสิทธิผลนั้น โรงเรียนจะต้องใช้การจัดการความรู้เป็นเครื่องมือในการบริหารจัดการและการพัฒนาคุณภาพผู้เรียนตามมาตรฐานงานที่ปฏิบัติ ให้สอดคล้องกับโครงสร้างการบริหารจัดการ แผนพัฒนาการศึกษาของโรงเรียน บริบทและบูรณาการกับภาระงานหรือสอดคล้องกับกระบวนการทำงานเข้าไปในงานประจำ เพื่อไปสู่เป้าหมายของการทำงาน เป็นการเพิ่มประสิทธิภาพของการทำงานและองค์กร ซึ่งเป็นเรื่องเกี่ยวกับงานในหน้าที่ขององค์กร มิใช่งานที่งอกขึ้นมาใหม่ และใช้การจัดการความรู้เพื่อการเรียนรู้ร่วมกันขององค์กรแบบรวมพลังทั้งองค์กร โดยผู้ปฏิบัติงานในองค์กรดำเนินการร่วมกัน

กำหนดทิศทางและเป้าหมายของงานเพื่อสร้างและใช้ความรู้ในการทำงานให้เกิดสัมฤทธิ์ผลดีขึ้นกว่าเดิม ภายใต้หลักการและแนวทางที่ว่า มุ่งให้เกิดการนำพลังปัญญาขององค์กรมาเพิ่มพลังในการเรียนรู้ด้วยการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ แบ่งปันประสบการณ์ ความรู้ ความสามารถและความสำเร็จบนฐานความรู้ปฏิบัติ ประสบการณ์ตรงและการปฏิบัติจริงของบุคคลพร้อมบันทึก รวบรวมและสร้างความรู้ใหม่ที่มีจำเป็นต่อการพัฒนางานให้สำเร็จ ให้คนเข้าถึงความรู้ รู้จักเลือกใช้ ดัดแปลง ปรับปรุง ต่อยอดความรู้ที่มีอยู่เดิมและสร้างความรู้ใหม่ที่นำไปใช้ในการทำงานให้สำเร็จ อันจะนำไปสู่การพัฒนาคนในองค์กรให้เป็นบุคคลใฝ่เรียนรู้ เป็นการเพิ่มประสิทธิภาพและประสิทธิผลขององค์กรที่จัดและสนับสนุนการจัดการศึกษา โดยมีเป้าหมายสูงสุดคือ พัฒนาคุณภาพมาตรฐานการศึกษาและการจัดการเรียนรู้อย่างมีคุณภาพให้กับผู้เรียน ภายใต้สภาพแวดล้อมทางเศรษฐกิจและสังคมที่ใช้ความรู้เป็นฐาน ในการพัฒนาและการแข่งขันในปัจจุบัน (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, 2552 : 3-4)

จากเหตุผลดังกล่าวมาแล้ว ผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะศึกษาถึงรูปแบบการจัดการความรู้ที่เหมาะสมสำหรับโรงเรียนประถมศึกษา ซึ่งส่วนใหญ่เป็นโรงเรียนเล็กมีความขาดแคลนด้านทรัพยากรการบริหารจัดการว่า รูปแบบการจัดการความรู้ที่เหมาะสมสำหรับโรงเรียนประถมศึกษา นั้นควรเป็นอย่างไร จึงจะสามารถทำให้โรงเรียนประถมศึกษาซึ่งมีปัญหาทั้งด้านทรัพยากรการบริหาร และปัญหาด้านคุณภาพของผู้เรียน สามารถพัฒนาโรงเรียนให้มีประสิทธิภาพและเกิดประสิทธิผลมากขึ้น ในการที่จะสนับสนุนและส่งเสริมการจัดการเรียนรู้อย่างมีคุณภาพให้กับผู้เรียน เพื่อจะเป็นแนวทางในการพัฒนาคุณภาพการศึกษาของโรงเรียนประถมศึกษาต่อไป

คำถามการวิจัย

1. องค์ประกอบของการจัดการความรู้ในโรงเรียนประถมศึกษาเป็นอย่างไร
2. รูปแบบการจัดการความรู้ในการพัฒนาคุณภาพผู้เรียนของโรงเรียนประถมศึกษาควรมีลักษณะอย่างไร
3. ผลการทดลองใช้รูปแบบการจัดการความรู้ในการพัฒนาคุณภาพผู้เรียนของโรงเรียนประถมศึกษาเป็นอย่างไร

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาองค์ประกอบของการจัดการความรู้ในโรงเรียนประถมศึกษา
2. เพื่อสร้างรูปแบบการจัดการความรู้ในการพัฒนาคุณภาพผู้เรียนของโรงเรียนประถมศึกษา

3. เพื่อทดลองใช้และประเมินผลการใช้รูปแบบการจัดการความรู้ในการพัฒนาคุณภาพผู้เรียนของโรงเรียนประถมศึกษา

สมมติฐานการวิจัย

หลังจากการใช้รูปแบบการจัดการความรู้ในการพัฒนาคุณภาพผู้เรียนของโรงเรียนประถมศึกษาที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นแล้ว ผู้เรียนมีคุณภาพตามมาตรฐานการศึกษาขั้นพื้นฐานสูงขึ้น

ขอบเขตการวิจัย

1. ขอบเขตด้านเนื้อหา

การวิจัยครั้งนี้เป็นการศึกษาองค์ประกอบของการจัดการความรู้และสร้างรูปแบบการจัดการความรู้ในการพัฒนาคุณภาพผู้เรียนของโรงเรียนประถมศึกษา โดยศึกษาจากแนวคิดของผู้เชี่ยวชาญและหน่วยงานทางการศึกษา รวมทั้งผลการวิจัยของวิชาการ ได้แก่ แก้วเวียง นานาผล (2551 : 29) ; ชินภัทร ภูมิรัตน์ (www.eng.ubu.ac.th/12/08/2555) ; จำเริญ จิตรหลัง (2550 : 56 – 57) ; สุตติพร ชมพุกำ (2548 : 22 – 28) ; ทิพย์วรรณ หล่อสุวรรณรัตน์ (2548 : 19 – 20) ; น้ำทิพย์ วิภาวิน (2546 : 87 – 88) ; บุญดี บุญญากิจ (2549 : 8) ; บุญส่ง หาญพานิช (2546 : 130 – 131) ; ประพนธ์ ผาสุกยัต (2549 : 19 – 26) ; ปิยะนาถ บุญมีพิพิช (2551 : 237) ; สุวรรณ เจริญเสาวภาคย์ (2548 : 53 – 55) ; อมรทิพย์ เจริญผล (2550 : 124 – 129) ; วิจารณ์ พานิช (2548 : 46) ; Ben Franklin (อ้างในจำเริญ จิตรหลัง. 2550 : 47 – 49) ; Chen (2004 : 2) ; Collison and Parcell (2004 : 20 – 21) ; Davenport and Probst (2002 : 91 – 108) ; Hlupic ; Pouloudi (2002 : 96) ; Keyser (2004 : 2) ; Sallis and Jones (2002 : 126 – 129) ; Wheelen and Hunger (2004 : 89) ; สถาบันวิจัยและพัฒนาการเรีนรู้ (2551 : 6 – 7) ; สถาบันพัฒนาผู้บริหาร (2548 : 15 – 16) ; สถาบัน กศน. ภาคเหนือ (www.teacher80std.blogspot.com : 2/07/2555) ; กลุ่มพัฒนาระบบบริหาร สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาระบบราชการ (2548 : 12) และสำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา (2553 : 10 – 11)

2. ขอบเขตด้านเวลา

ดำเนินการวิจัยระหว่างเดือนกรกฎาคม 2555 ถึงเดือนเมษายน 2556

3. ขอบเขตด้านพื้นที่และกลุ่มเป้าหมายในการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ใช้เขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาหนองคาย เขต 1 เป็นพื้นที่การวิจัยและกำหนดให้บุคลากรที่ปฏิบัติงานอยู่ในโรงเรียนประถมศึกษาเป็น โรงเรียนกลุ่มทดลองในช่วงระยะเวลาดำเนินการวิจัยทุกคนเป็นกลุ่มเป้าหมายของการวิจัย

4. ขอบเขตด้านการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ เป็นการวิจัยและพัฒนา (Research and Development : R&D) แบ่งวิธีดำเนินงานออกเป็น 3 ระยะ ดังนี้

- ระยะที่ 1 การศึกษาองค์ประกอบของการจัดการความรู้ในโรงเรียนประถมศึกษา
- ระยะที่ 2 การสร้างรูปแบบการจัดการความรู้ในการพัฒนาคุณภาพผู้เรียนของโรงเรียนประถมศึกษา
- ระยะที่ 3 การทดลองและประเมินการใช้อยู่รูปแบบการจัดการความรู้ในการพัฒนาคุณภาพผู้เรียนของโรงเรียนประถมศึกษา

นิยามศัพท์เฉพาะ

1. การจัดการความรู้ หมายถึง กระบวนการนำความรู้จากทั้งภายในและภายนอกองค์กรไปใช้ให้เกิดประโยชน์ต่อการพัฒนาคน พัฒนางานและพัฒนาองค์กรไปสู่ความสำเร็จ โดยการกำหนดเป้าหมายของงาน รวบรวมความรู้ แลกเปลี่ยนเรียนรู้ วิเคราะห์ สังเคราะห์ สร้างความรู้หรือนวัตกรรมใหม่ที่เหมาะสมกับบริบทขององค์กร นำความรู้หรือนวัตกรรมที่พัฒนาแล้วไปใช้ปฏิบัติงานจนประสบผลสำเร็จ นำมาจัดเก็บไว้ให้เป็นระบบ เพื่อให้ผู้ที่ต้องการใช้ความรู้สามารถเข้าถึงและนำความรู้นั้นไปใช้ได้โดยสะดวก
2. รูปแบบ หมายถึง โครงสร้างความสัมพันธ์ขององค์ประกอบในระบบที่ใช้อธิบายลำดับขั้นตอนการทำงานในระบบ เพื่อช่วยให้เข้าใจได้ง่ายขึ้น
3. รูปแบบการจัดการความรู้ในการพัฒนาคุณภาพผู้เรียน หมายถึง โครงสร้างความสัมพันธ์ระหว่างองค์ประกอบของการจัดการความรู้ ที่เป็นขั้นตอนการดำเนินการจัดการความรู้ในการพัฒนาผู้เรียนให้มีคุณภาพตามมาตรฐานการศึกษาขั้นพื้นฐาน
4. คุณภาพผู้เรียน หมายถึง ผลของการจัดการเรียนรู้เพื่อให้บรรลุเป้าหมายตามมาตรฐานการศึกษาขั้นพื้นฐาน โดยเฉพาะอย่างยิ่งคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของผู้เรียนที่เกิดจากกระบวนการเรียนการสอนตามที่กำหนดไว้ในหลักสูตร ทั้งด้านประสิทธิภาพของกระบวนการและความพึงพอใจของผู้รับบริการที่ประกอบด้วย ผู้เรียน ผู้ปกครอง และชุมชน
5. มาตรฐานการศึกษาขั้นพื้นฐานด้านคุณภาพผู้เรียน หมายถึง ข้อกำหนดเกี่ยวกับคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของผู้เรียนตามประกาศกระทรวงศึกษาธิการ พ.ศ. 2553 เรื่อง ให้ใช้มาตรฐานการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อการประกันคุณภาพภายใน ประกอบด้วย
 - มาตรฐานที่ 1 มีสุขภาวะที่ดีและมีสุนทรียภาพ
 - มาตรฐานที่ 2 มีคุณธรรม จริยธรรมและค่านิยมที่พึงประสงค์

มาตรฐานที่ 3 มีทักษะในการแสวงหาความรู้ด้วยตนเอง

มาตรฐานที่ 4 มีความสามารถในการคิด

มาตรฐานที่ 5 มีความรู้และทักษะที่จำเป็นตามหลักสูตร

มาตรฐานที่ 6 มีทักษะในการทำงาน (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษา

ขั้นพื้นฐาน, 2554 : 4 – 5)

6. การพัฒนาคุณภาพผู้เรียน หมายถึง การปรับปรุง เปลี่ยนแปลงวิธีการดำเนินงานโดยใช้การจัดการความรู้เป็นฐาน เพื่อให้ระดับผลของการปฏิบัติตามเกณฑ์มาตรฐานการศึกษาขั้นพื้นฐานด้านคุณภาพผู้เรียนของโรงเรียนประถมศึกษาสูงขึ้น

7. โรงเรียนประถมศึกษา หมายถึง โรงเรียนที่จัดการศึกษาระดับก่อนประถมศึกษาและระดับประถมศึกษา ในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน

8. โรงเรียนต้นแบบการจัดการความรู้ หมายถึง โรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ที่ได้รับคัดเลือกให้เป็นโรงเรียนต้นแบบการจัดการความรู้ของสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานและมีผลการปฏิบัติที่เป็นเลิศ (Best Practice)

9. คณะกรรมการติดตาม ตรวจสอบ ประเมินผลและนิเทศการศึกษา หมายถึง คณะบุคคลที่สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาแต่งตั้ง ประกอบด้วย ผู้บริหารการศึกษา ผู้บริหารสถานศึกษา ครู ผู้ทรงคุณวุฒิ และศึกษานิเทศก์ เพื่อทำหน้าที่ติดตาม ตรวจสอบ ประเมินคุณภาพและนิเทศการจัดการศึกษา เพื่อพัฒนาคุณภาพการศึกษาของโรงเรียนในสังกัด

ประโยชน์ที่ได้รับจากการวิจัย

1. โรงเรียนประถมศึกษามีเครื่องมือในการพัฒนาคุณภาพผู้เรียนที่มีคุณภาพและเหมาะสมกับบริบทของโรงเรียน
2. ผู้บริหารสถานศึกษาและผู้บริหารการศึกษา มีแนวทางในการพัฒนาปัจจัยที่ส่งเสริมการจัดการความรู้เพื่อพัฒนาคุณภาพผู้เรียนให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น
3. บุคลากรในสถานศึกษามีแนวทางในการพัฒนาตนเองและพัฒนาวิชาชีพ โดยใช้ความรู้เป็นฐาน
4. ผู้บริหารสถานศึกษาและผู้บริหารการศึกษา สามารถนำผลการวิจัยไปประยุกต์ใช้ในการพัฒนาคุณภาพการศึกษาของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานที่มีประสิทธิภาพและประสิทธิผล